

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte fredag den 23. mars 1956 kl. 13.

Til stede var: Selvik, Oscar Torp, Johan Wiik, Røiseland, Wikborg, Langhelle, Smitt Ingebretsen, Vatnaland, Harald Torp, Hegna, Benum og Konrad Knudsen.

Dessuten deltok i møtet: Utenriksminister Lange, statsråd Handal, statssekretær Bryn, ekspedisjonssjef Jacobsen, ambassaderåd Knut Aars, byråsjef Kristiansen og sekretær Nord.

Møtet åpnedes av utenrikskomiteens sekretær,

Selvik, som uttalte: Da både formannen og viseformannen har forfall, må vi velge en setteformann. Jeg tillater meg å foreslå hr. Johan Wiik. – Da ingen innvending er fremkommet, kan vi anse ham som valt, og jeg overlater ham plassen.

Johan Wiik overtok deretter formannsplassen.

Formannen: Møtet er sammenkalt fordi utenriksministeren vil gi en orientering over stillingen i Algerie.

Utenriksminister Lange: Det er ikke min mening å gi noen redegjørelse for selve situasjonen i Algerie. Når jeg har måttet be om et møte på en sikkert for alle medlemmer så ubeleilig tid, er det fordi vi i NATO's faste råd i forgårs ble stilt overfor et forslag fra fransk side om at Rådet skulle avgi en realitetsuttalelse om betydningen av de franske tiltak i Algerie.

Det har jo tidligere ved flere anledninger hendt at den franske regjering har meddelt NATO's organer at den på grunn av situasjonen i Nord-Afrika har sett seg nødt til midlertidig å trekke vekk fra Tyskland franske militæravdelinger som var stilt til rådighet for øverstkommanderende for Europa og sto under hans kommando i fredstid. Ved de tidligere anledninger har da Det faste råd, altså den politiske instans, etter innstilling fra de militære instanser nøydt seg med å ta til etterretning at den franske regjering vurderer situasjonen i de områder den har ansvar for, slik at en sådan overføring er nødvendig. Det legger altså hele vurderingen på den franske regjering og tar bare dette til etterretning. Det er helt i samsvar med ordlyden i pakten, som gir hver enkelt regjering rett til i en akutt situasjon å trekke tilbake styrker som er stilt under felles kommando.

Men nå i denne situasjon står vi overfor noe prinsipielt nytt fra fransk side. Den franske regjering har pålagt sin representant i Det faste råd å foreslå at det skal vedtas en uttalelse i form av en pressemelding, som etter det franske forslag hadde denne ordlyd:

«Det Nord-Atlantiske Råd er alltid blitt holdt underrettet om tilbaketrekninger av franske NATO-styrker fra Tyskland. Det har gransket den situasjon som har forårsaket disse overføringer. Rådet har vært klar over at det har vært nødvendig for Frankrike, i betraktning av landets ansvar for

sin egen sikkerhet, å øke sine styrker i Algerie, og at disse tiltak, i betraktning av den strategiske betydning av Nord-Afrika for gjennomføringen av NATO's forsvarsplaner, representerer et sikkerhetshensyn for alliansen (constitute an element of safety for the Alliance)».

Dette forslag ble først ventilert underhånden noen timer før det ble fremsatt i rådsmøtet onsdag. Det ble der fremsatt av generalsekretæren, Lord Ismay, men den franske delegerte tok umiddelbart etterpå ordet og sa at det var han som hadde foranlediget fremsettelsen.

Alt under underhåndsdrøftingene sa vår representant, ambassadør Boyesen, fra at han kunne ikke tenke seg at man fra norsk side kunne akseptere en slik uttalelse, og under drøftingene i Rådet ble dette synspunkt fra norsk side også støttet av den danske og av den nederlandske representant. Men den nederlandske representant sa at han kunne ikke uttale noe om sin regjeringens standpunkt i saken, det han fremholdt, var hans personlige standpunkt. En lignende holdning inntok den kanadiske representant. Han ga også uttrykk for at dette var hans personlige standpunkt.

De som gikk mot – det var bare disse fire – gikk alle mot på det samme grunnlag som Jens Boyesen hadde stilt seg på, nemlig at Rådet ikke hadde noen grunnlag for å ta standpunkt til realiteten eller foreta noen selvstendig vurdering av nødvendigheten av disse tiltak fra fransk side. Det Rådet kunne gjøre, var å ta til etterretning at den franske regjering vurderte situasjonen derhen at dette var nødvendig.

Dette standpunkt hevdet Boyesen ikke bare underhånden, men også i diskusjonen på rådsmøtet onsdag ettermiddag. Han hadde en samtale med Lord Ismay umiddelbart etter rådsmøtet hvor Lord Ismay sa at han nok mente at man burde nøye seg med å ta de franske tiltak til etterretning uten å ta standpunkt i realiteten til nødvendigheten av dem, men han føyde til at man etter hans oppfatning i alle tilfelle måtte ha en tilføyelse som ga uttrykk for at situasjonen i Nord-Afrika var «of great concern» – altså av stor betydning – for NATO som helhet.

Boyesens vurdering i en rapport som vi fikk i morges, og som bekrefter telefonsamtaler vi har hatt med ham, er denne:

«Delegasjonen mener at man fra norsk side i forståelse med Danmark – prinsipielt bør fortsette å hevde at man utelukkende skal ta de franske meddelelser til etterretning. Man må imidlertid som nevnt være forberedt på at vi kan bli stående isolert og at det fra andre lands, derunder fra samtlige stormakters, side vil bli oppfattet som ytterst urimelig om vi ikke er villige til å gå med på å gi uttrykk for at det er av betydning for hele NATO at det hersker stabile forhold i Nord-Afrika.»

Vi drøftet saken i Regjeringen i går og kom der til at vi måtte ta som vårt prinsipale standpunkt dette at en bare måtte ta til etterretning den franske vurdering og de franske tiltak. På den andre siden var vi i Regjeringen enige om at det ville være vanskelig hvis Norge og Danmark ble stående helt alene om å motsette seg at en setning ble føyd til. Men den yttergrense vi i Regjeringen da mente man kunne gå til, var det som var antydnet av Lord Ismay underhånden overfor Boyesen – det at

man ga uttrykk for at situasjonen i Nord-Afrika er av betydning for NATO i sin helhet, uten dermed å gi noen vurdering av resultatene av de tiltak det gjelder.

Det er sikkert at franskmennene vil være ytterst misfornøyde med at vi ikke vil gå lenger. Det har vi fått et direkte uttrykk for ved at vår ambassadør i Frankrike, Andvord, i går middag ble tilkalt til det franske utenriksdepartement, til utenriksråden der, Massigli, som meget inntrengende henstilte at vi måtte akseptere den opprinnelige franske tekst. Til det hadde Andvord sagt at det kunne han ikke si noe om, han henviste bare til det standpunkt Boyesen hadde tatt. Men han ringte meg opp umiddelbart etter samtalen og meddelte meg denne meget energiske henvendelse fra den franske regjering.

Jeg snakket i går ettermiddag også i telefonen med den danske stats- og utenriksminister, som ga uttrykk for at Danmark, som vi, holdt prinsipalt på at man skulle nøye seg med å ta de franske tiltak og den franske vurdering til etterretning, men at hvis man ble stående helt alene med det standpunkt, kunne man som yttergrense gå til å ta inn en setning som ga uttrykk for at situasjonen i Nord-Afrika enten «voldte bekymring hos alle land i NATO» – fortrinnsvis det, eller «var av betydning for alle land». Det vi helst vil unngå, hvis det på noen måte lar seg gjøre, er å få inn dette uttrykket «stabilitet», fordi at i det legger en et moralsk endossement av de tiltak av militær art som nå står for døren til Nord-Afrika. Det er klart at situasjonen er den at franskmennene ønsker nettopp dette endossement, og det er kommet telegrammer mellom i går middag og i dag om at samtlige stormakters representanter nå har fullmakt til å godta den opprinnelige franske formulering. Etter Boyesens uttalelser i telefonen er det også sannsynlig at den nederlandske regjering og likeså den kanadiske regjering, vil akseptere denne formulering, slik at Danmark og Norge blir stående alene. Regjeringens vurdering er da den at vi skal hevde vårt prinsipale standpunkt så langt som mulig, slik at det kommer klart og tydelig fram i referatene fra Rådets møte, men at vi som en yttergrense av konsesjon skal akseptere at det føyes til en setning etter den antydning Lord Ismay har gitt, om at situasjonen i Nord-Afrika er av betydning for NATO i sin helhet. Det uttrykk Lord Ismay har antydnet, «is of great concern» for alle NATO-medlemmer, har en litt annen nyanse enn «betydning». Det ligger både «betydning» og «bekymring» i det ord «concern».

Jeg bør kanskje føye til at vi i våre interne diskusjoner i Utenriksdepartementet har vært inne på en annen linje. Vi har vært inne på om man, hvis man blir nødt til å si noe mer enn at man tar tingene til etterretning, skulle antyde noe om at militære tiltak ikke er nok, men at det er helt andre ting som også må til – en politisk ordening som kan godtas fullt ut av alle elementer i den algierske befolkning, eller noe i den retning. Det har vi imidlertid gått fra, etter innstendig råd fra Boyesen, som sier at hvis vi først antyder noe slikt, så inviterer vi til en realitetsdiskusjon, og hans standpunkt – og det tror jeg er helt riktig – er at vi har som medlem av Rådet intet grunnlag for å gå inn på noen diskusjon av realiteten. Det ville derfor bare svekke vårt standpunkt hvis vi kom med noen slik antydning. Det tror jeg han har helt rett i, og det er også Regjeringens standpunkt.

Formannen: Jeg vil takke utenriksministeren for redegjørelsen. Er det noen som forlanger ordet?

Oscar Torp: Jeg vil bare gi min tilslutning til det standpunkt Regjeringen er kommet fram til. Jeg tror det er det eneste vi kan gjøre i denne situasjon. Skulle vi reise det annet spørsmål – er jeg, i likhet med Boyesen, klar over at det vil måtte føre til en realitetsdebatt.

Smitt Ingebretsen: Jeg vil også si at jeg ikke kan skjønne at man godt kan ta noe annet standpunkt enn det Regjeringen her har tatt. Jeg ville anse det for å være den beste løsning hvis man kunne slippe med bare å ta til etterretning uten noen som helst tilføyelse, men jeg kan også skjønne at for å virke formidlende mellom stormaktenes standpunkt og vårt standpunkt – om jeg skal si det slik – er naturligvis en godtagelse av Lord Ismays formulering kanskje det billigste man kan slippe med. Jeg vil derimot sterkt, slik som jeg forstår Boyesen har gjort, advare mot å snakke om at militære foranstaltninger ikke er nok, for deri ligger en godkjennelse av de militære foranstaltninger som er tatt, og at man bare skal ha dem supplert med noe annet. Deri ligger en vurdering av situasjonen og av forholdene der nede som jeg synes vi ikke har forutsetninger for å gi. Og enn mer: Det ligger deri en godkjennelse av at de er gått til militære aksjoner i Algerie.

Kort sagt: Jeg støtter utenriksministerens standpunkt, at man helst bare tar til etterretning, og til nød at man tar med en tilføyelse som antydnet av Lord Ismay.

Wikborg: Jeg mener at vi til det aller ytterste må holde på bare å ta til etterretning. Hva som helst som sies utover det, vil bli inkassert som et endossement, en godkjennelse, og det er ganske umulig for oss i den situasjon vi står i, å godkjenne det som er skjedd der nede. Vi har ikke engang oversikt over det hele. Vi vet ikke om man med mildere midler hadde kunnet nå et bedre resultat. Vi må derfor, så sant det overhodet er noen mulighet for det, unngå enhver godkjennelse. Jeg mener at vi i verste fall burde kunne bli stående ved noe slikt som det utenriksministeren antydnet, at situasjonen i Nord-Afrika volder bekymring. Dette «of great concern» går kanskje noe lenger enn det, og jeg mener at vi må ikke slippe oss lenger enn vi absolutt er nødt og tvunget til i denne saken. Vi kan ikke uttale oss noe om stabiliteten og derved på en måte godkjenne de midler som nå brukes der nede.

Vatnaland: Eg gjev min fulle stønad til det standpunktet som Regjeringa har teki. Eg skjønar utanriksministeren slik at han og Regjeringa ikkje er innstilla på noko anna enn å «ta til etterretning». Det er berre i verste fall det kan koma på tale at noko skal leggjast til, og då er eg einig med utanriksministeren i at ein kan ikkje godt koma i den situasjonen at ein set seg imot det som då ligg føre som eit slag kompromissutsegn, etter som eg skjønar.

Det er berre ein formell ting med møtet her som eg vil gjera merksam på. Eg nemner det ikkje for å retta kritikk. Eg veit ikkje om den vanlege regelen i

reglementet gjeld for den utvida utanriksnemnda sameleis som for andre nemnder, men eg skulle tru det. Då er vi ikkje «beslutningsdyktig antall» her no, så vi bør ikkje gjera noko vedtak her, det blir berre å gje ålmenn tilslutning frå den einskilde.

Hegna: Det er kanskje ikke så mye å tilføye utover det som her er sagt. Og jeg skal vokte meg vel for å gi noen fortolkning av hva «of great concern» innebærer, men jeg skulle tro det innebærer en vurdering som for så vidt uttrykker at situasjonen kunne gi foranledning til visse tiltak fra NATO's side – en noe mer aktiv holdning enn bare det å uttrykke bekymring. Poenget er vel her at man er enig om at man ikke vil gi noe endossement i forbindelse med den franske politikk i Algerie. Hva angår spørsmålet om det er noe prinsipielt nytt, så hadde man vel et visst eksempel på endossement i forbindelse med den Indo-China-resolusjonen som i sin tid ble vedtatt, og det er vel enighet om at man ikke skal innlate seg på noe slikt.

Men jeg synes det her reiser seg et spørsmål videre. Hvis en slik form som her er antydnet, som skal representere en ytterste grense, ikke fører fram, og det blir kjørt på med det som eventuelt er stormaktenes standpunkt, må vel det innebære at Norge og Danmark, selv om de blir stående alene, faller tilbake på sitt prinsipielle standpunkt.

Harald Torp: Jeg er stort sett enig i det som er sagt av tidligere talere. Jeg vil imidlertid gjerne få tilføye at jeg kan ikke skjønne noe annet enn at den opprinnelige franske formulering dekker den virkelige situasjon. Den er jo objektivt riktig, sett i relasjon til NATO. Og om man gikk så langt at man tiltrådte den, så hadde man ikke uttalt seg om Frankrike som kolonimakt eller om noe som helst av de problemer som ellers er oppe i den arabiske verden, vi hadde bare sett det hele i forhold til NATO, som vi er medlem av. Det er for så vidt ikke bare Frankrikes interesser det gjelder i denne situasjon, men det gjelder også NATO's interesser. Det er klart at hvis Algerie falt i hendene på araberne, ville det bety en svekkelse av NATO for så vidt som man ikke kunne gjøre regning på de baser på Nord-Afrikas kyst som man nå har. Om man skulle strekke seg litegrann videre med hensyn til den tilføyelse som man snakker om, kan ikke jeg skjønne at det skulle være så forferdelig farlig. Det måtte vel være den arabiske verden som i tilfelle ville misbillige at vi gikk lenger, men jeg synes oppriktig talt at det er mer om å gjøre at vi i vårt forhold til Frankrike ikke blir isolert, enn dette at vi kan pådra oss misbilligelse fra den arabiske verden.

Jeg vil slutte med å si at jeg er enig i at man tar til etterretning, men jeg vil også si at hvis det ikke ansees tilstrekkelig, mener jeg at det ikke kunne være noen fare forbundet med om man gikk bitte lite grann videre i den før bemeldte tilføyelse.

Røiseland: Eg har ikkje noko å merka til det standpunktet som Regjeringa har teki til spørsmålet, for det er faktisk ikkje noko anna å gjera i denne situasjon. Men eg vil også seia at eg er heilt usamd i det som hr. Harald Torp sa no, for eg meiner at vi kan ikkje avskrive vårt prinsipielle syn på kolonipolitikk av omsyn til

kortsiktige mål for NATO. Eg meiner at å gå noko lenger enn det som Regjeringa har nemnt, kan det ikkje vera tale om.

Harald Torp: Hva er vårt prinsipielle syn på kolonipolitikken da?

Røiseland: Er det naudsynt å gå inn på det her?

Harald Torp: Hr. Røiselands syn har altså gitt seg til kjenne ved den uttalelsen, men andres syn på det kan jeg ikke skjønne det er sagt noe om.

Røiseland: Når eg bad om ordet, var det fyrst og fremst for di eg ville ha peika på det same som hr. Hegna var inne på. Dersom no stormaktene går inn for Frankrike sitt syn fullt og heilt, kva så? Kjem det då i det kommunikeet som kjem frå NATO, til å gå tydeleg fram at Danmark og Noreg har eit anna syn, eller korleis skal det gjerast?

Utenriksminister Lange: I NATO's Råd gjelder det at hvis et vedtak ikke oppnår enstemmighet, så blir det ikke noe vedtak. For så vidt er alternativene at det enten ikke blir noe vedtak i det hele tatt, eller at det blir et vedtak som er yttergrensen av det de mest skeptiske kan gå til, det vil si en formulering som den som har vært antydnet av Lord Ismay.

Hvor det gjelder den opprinnelige franske formulering, har denne full dekning i uttalelser fra NATO's øverste militære instans, Det faste utvalg. Det har nettopp gitt en vurdering som faktisk bare er litt omformet i det franske forslag. Det faste utvalg består av representanter for de tre stormaktene. Både den amerikanske og den britiske regjering hadde før det faste militære utvalg gav denne sin vurdering, eller i hvert fall samtidig med det, offentlig gitt uttrykk for sin støtte til den franske regjering.

Når jeg allikevel mener at vi ikke kan akseptere den tankegangen som hr. Harald Torp var inne på nå, så er det ikke bare og ikke vesentlig av hensyn til reaksjonen i hele den asiatisk-afrikanske del av verden – altså alle de land om hvilke kampen står i dag – hvor jeg tror det er av meget stor betydning at man så langt det lar seg gjøre, unngår at NATO blir stående som et forsvarsforbund til forsvar for kolonimaktinteresser. Dette ga jeg uttrykk for på det siste statsrådsmøtet, så vi har for så vidt allerede markert vårt syn, om det kan være til noen hjelp for Boyesen under hans argumentasjon der nede å kunne hen vise til at dette er kommet til uttrykk i et statsrådsmøte.

Smitt Ingebretsen: Jeg finner det naturlig å si at jeg ikke er enig i de uttalelser som falt fra hr. Harald Torp, selv om det vil ha fremgått av mitt første innlegg. Jeg tror heller ikke at misbilligelsen som vi har grunn til å frykte bare gjelder misbilligelse fra den arabiske verden, og for så vidt heller ikke fra den asiatiske, men fra vårt eget folk. Man må være klar over at vi har et visst hensyn å ta til det – jeg vil si først og fremst. Og her er vel situasjonen den at en uttalelse som

den Frankrike ønsker, vil bli oppfattet som en godtagelse av Frankrikes militære politikk i Algerie. Jeg er fullt klar over at Gui Mollet sammen med sin militære aksjon driver en betydelig, skal vi si, sosial og politisk aksjon for å skaffe Algerie mest mulig selvstyre, men for den alminnelige opinion vil jo de militære aksjoner naturlig stå i forgrunnen fordi det er de som vekker mest oppmerksomhet, i all fall her. Derfor mener jeg at vi skal være meget varsomme her. Ingen av oss vet hvordan det vil utvikle seg. Vi har sett utviklingen i Indo-China, og vi kan komme til å oppleve en lignende utvikling i Nord-Afrika. Jeg vil derfor holde meg til det jeg sa i mitt første innlegg, og jeg håper at det må lykkes å finne en form som gjør det mulig å komme bort fra dette press fra Frankrike, og som jeg forstår, fra de andre stormaktene. Det er ikke, tror jeg, noen naturlig oppgave for oss å ta et realitetsstandpunkt i et slikt spørsmål, også av den grunn at det kan komme til å virke som presedens for senere og ukjente anledninger. Det er som utenriksministeren sa, første gang man prøver å engasjere oss i et slikt spørsmål. Den neste kan bli enda vanskeligere. Det er noe som heter «å stemme i bekken» og jeg tror man skal «stemme i bekken» her.

Langhelle: Jeg vil bare kort si at jeg er enig i det standpunkt Regjeringen har lagt frem.

Konrad Knudsen: I like måte.

Selvik: Jeg er også det.

Wikborg: Det er selvfølgelig i NATO's interesse at det er ro i Nord-Afrika, og det er i NATO's interesse at det er Frankrike som steller med tingene der, men det er ikke likegyldig hvilke midler som brukes. Den franske formulering inneholdt en faktisk godkjenning av de midler og de metoder som er benyttet hittil, og dem er det ganske umulig for oss å godkjenne, så jeg kan ikke være enig i det hr. Harald Torp sa om at man eventuelt kunne strekke seg noe lenger. Jeg håper at det må bli mulig ikke å komme lenger enn til at vi gir uttrykk for vår bekymring – men da med et ordvalg som ikke i ordet bekymring legger noe mer enn bekymring.

Harald Torp: Jeg hadde jo heller ikke ventet at jeg skulle få noen større tilslutning til de betraktninger som jeg anstillet her i mitt første innlegg. Men jeg synes at denne samdrektige forsiktighet som alltid gjør seg gjeldende, kunne det være fristende for meg å kaste litt krutt inn i. Jeg hadde heller ikke ventet at mine betraktninger skulle gi seg uttrykk i noen resolusjon, eller at det skulle komme til uttrykk i vårt standpunkt vis à vis Frankrike her, men ikke desto mindre mener jeg de har sin verdi.

Når hr. Wikborg sier at vi kan overhodet ikke godkjenne de midler som brukes i Algerie, er forholdet ganske enkelt at Algerie er i krig, og hvis man vil slå ned på terrorismen, på opprøret der nede, har man ikke noen annen måte å gjøre det på enn med våpen i hånd, det sier seg selv. Men jeg kan være enig med hr. Wikborg

i at krig er grusomt, og at vi ikke er villige til å akseptere krigen som ultima ratio. Men det er nå en krig der nede, det er et faktum, og da synes jeg ikke det har noen større interesse å oppholde seg ved den måten hvorpå krigen måtte blir ført.

Utenriksminister Lange: For at det ikke skal være noen misforståelse vil jeg si at jeg selvfølgelig er helt ut enig i den vurdering av opinionen i Norge som hr. Smitt Ingebretsen ga uttrykk for, at det er et hensyn som også må veie tungt. Når jeg i mitt tilsvarende svar til hr. Torp ikke kome inn på det, var det fordi jeg gikk ut fra at det var selvsagt.

Formannen: Ingen flere har nå forlangt ordet. Vi er ikke vedtaksføre her i komiteen, men jeg har forstått det slik at alle de som har uttalt seg, er i grunnen enige i Regjeringens syn. For mitt vedkommende vil jeg også si at jeg håper Regjeringen så lenge som mulig holder fast ved at det skal tas til etterretning. Hvis ikke, er det jo noe som er riktig som det sies, at tilstanden i Algerie volder oss alle bekymring. Oppriktig talt, den volder bekymring, og når det ikke kan bli noe vedtak uten at det hersker enstemmighet, så kan vi vel ikke foranledige at det ikke blir gjort noe vedtak. Jeg er enig i Regjeringens syn, og jeg vil tilføye at jeg også er enig i det som hr. Smitt Ingebretsen sa, at fremfor alt må vi ta hensyn til vårt eget folk når vi skal ta stilling til forskjellige spørsmål ute.

Etter det som er fremkommet her, må vi vel ha lov til å gå ut fra at de som har vært til stede her i komiteen, slutter seg til Regjeringens opptreden i denne sak.

Møtet hevet.